

(171. 1.)

KONINKLIJKE BOODSCHAP.

Aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

MIJNE HEEREN!

IN NAAM VAN HARE MAJESTEIT WILHELMINA, BIJ DE GRADIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Wij E M M A, Koningin-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Bieden U hiernevens ter overweging aan een ontwerp van wet tot wijziging en verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1895.

De toelichtende memorie, die het wetsontwerp vergezelt, bevat de gronden waarop het rust.

En hiermede, Mijne Heeren, bevelen Wij U in Godes heilige bescherming.

Amsterdam, den 26sten April 1895.

E M M A.

(171. 2.)

ONTWERP VAN WET.

IN NAAM VAN HARE MAJESTEIT WILHELMINA, ENZ.

WIJ E M M A, ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de noodzakelijkheid is gebleken van eene wijziging en verhooging van het Vde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1895, vastgesteld bij de wet van 4 Februari 1895 (*Staatsblad* n°. 18);

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

De volgende artikelen van hoofdstuk V der begroting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1895 worden *verhoogd*, te weten:

Artikel 113. Jaarwedden, toelagen en belooningen der leeraren, beambten en bedienden bij de Rijkslandbouwschool met *een duizend gulden* (f 1000) en daardoor gebracht op *zes en vijftig duizend tweehonderd gulden* (f 56 200).

Artikel 114. Kosten en subsidiën voor stichting, uitbreiding, aanbouw, onderhoud, huur en lasten van gebouwen, onderhoud en aankoop van meubelen, vuur en licht, aanvulling en uitbreiding der verzamelingen en hulpmiddelen voor het onderwijs, reis- en verblijfkosten; personeele hulp en schrijffloonen, administratieve, huishoudelijke en verdere uitgaven ten behoeve der Rijkslandbouwschool met *vijf en tachtig duizend negenhonderd een en dertig gulden* (f 85 931) en daardoor gebracht op *eenhonderd achttien duizend eenhonderd zes en tachtig gulden* (f 118 186).

Artikel 118. Kosten, voortvloeiende uit de oprichting en instandhouding van winterscholen met *een duizend negenhonderd zeventig gulden* (f 1970) en daardoor gebracht op *veertien duizend vijfhonderd zeventig gulden* (f 14 570).

Artikel 2.

Artikel 119 wordt gelezen als volgt: „Jaarwedden van acht Rijkslandbouwleeraren en één Rijkslandbouwleeraar.”

Het bedrag van het artikel wordt *verhoogd* met *zeshonderd zeven en zestig gulden* (f 667) en daardoor gebracht op *negentien duizend zeshonderd zeven en zestig gulden* (f 19 667).

Artikel 3.

Ten gevolge van voorschreven verhoogingen wordt het totaal der Vde afdeling van gezegd hoofdstuk gebracht op *negen millioen achthonderd zestig duizend negenhonderd zes en dertig gulden drie en zeventig en een halven cent* (f 9 860 936,73⁵) en het eindcijfer van hoofdstuk V der begroting van Staatsuitgaven voor

het dienstjaar 1895 nader vastgesteld op *dertien millioen vijf-honderd zes en dertig duizend vierhonderd zeven en vijftig gulden drie en zeventig en een halven cent* (f 13 536 457,73⁵).

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(171. 3.)

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Gevolg gevende aan de toezegging door de Regeering in de Toelichting van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor het loopende dienstjaar gedaan (zie noot 47 van den uitgewerkten en toelichtenden staat), worden bij dit wetsontwerp de noodige gelden aangevraagd tot reorganisatie der Rijkslandbouwschool en tot regeling van het tuinbouwonderwijs.

Tot nadere toelichting van de wijze, waarop naar het gevoelen der Regeering zoowel de Rijkslandbouwschool te Wageningen zou behooren te worden hervormd, opdat zij meer dan tot dusverre aan de gestelde eischen zoude beantwoorden, als van de wijze waarop, naar hare meening, in de bestaande behoefte aan tuinbouwonderwijs zou kunnen worden voorzien, zij hier het volgende in het midden gebracht.

Afdeling A der Rijkslandbouwschool.

Zooals algemeen bekend mag worden geacht, beantwoordt deze afdeling niet geheel aan het doel, waarmede zij oorspronkelijk is in het leven geroepen. De ervaring heeft bevestigd, dat de eigenlijke landbouwers, voor wier zonen de afdeling A oorspronkelijk was bestemd, om verschillende redenen weinig gebruik maken van de gelegenheid om hunne kinderen naar Wageningen te zenden.

Om de genoemde afdeling beter aan de behoefte der landbouwers te doen beantwoorden strekt in de eerste plaats de verkorting van den cursus. Het is het voornemen van de afdeling A, die thans een driejarigen cursus heeft, een tweejarigen cursus te maken, aansluitende aan het meer uitgebreid lager onderwijs, zooals dit in vele kleinere gemeenten wordt verstrekt. Op dien tweejarigen cursus worden alzoo onmiddellijk toegelaten zij, die door het met gunstig gevolg afleggen van een toelatings-examen het bewijs leveren in staat te zijn het onderwijs op de afdeling A te volgen. Ten behoeve vooral van hen, die niet in de gelegenheid zijn geweest meer uitgebreid lager onderwijs te genieten, wordt aan deze afdeling eene voorbereidende klasse verbonden. Dientengevolge zullen tot het landbouwonderwijs de jongelieden eerst toegelaten worden, nadat zij allen ongeveer op hetzelfde peil van ontwikkeling zullen zijn gebracht. Aangezien dit thans niet het geval is en daardoor de geregelde gang van het onderwijs meermalen wordt belemmerd, zal door het inrichten dezer voorbereidende klasse aan een der voornaamste bezwaren tegen de tegenwoordige afdeling A worden te gemoet gekomen.

Het onderwijs op de afdeling A zelve, zal ook in zooverre wijziging ondergaan, dat meer tijd dan tot dusverre zal worden besteed aan de praktische vorming der kweekelingen.

De Regeering meent tevens — en zulks in verband met de opgedane ondervinding — dat het aanbeveling verdient, aan de afdeling A eene klasse voor den Indischen landbouw te doen aansluiten en wel voor hen, die, zonder breede voor-ontwikkeling, zich voor de Indische cultures wenschen te bekwamen. Het aantal van hen, die thans reeds met dit doel de afdeling A bezoeken, is niet onaanzienlijk, doch bij het geven van onderwijs kan met hunne belangen niet of slechts in geringe mate rekening worden gehouden. De voorgestelde toevoeging eener klasse voor den Indischen landbouw zal mitsdien eene wezenlijke verbetering zijn te achten, ook omdat daardoor de gelegenheid zal ontstaan het onderwijs in den eigenlijken cursus der afdeling uitsluitend in te richten met het oog op de behoeften van hen, die later den landbouw in Nederland wenschen uit te oefenen.

Eindelijk zal deze afdeling meer op zich zelve komen te staan door haar onder een eigen directeur te plaatsen en in een

afzonderlijk gebouw te huisvesten. Onnoodige aanraking met de oudere leerlingen der afdeling B zal hierdoor worden vermeden.

De kosten dezer afdeling worden voor het personeel begroot op f 5100. In deze som is begrepen een bedrag van f 4000 voor de jaarwedde van twee nieuw aan te stellen leeraren in de landbouwkundige vakken, een bedrag van f 500 voor eene aan den directeur als zoodanig toe te kennen extra vergoeding, benevens eene som van f 600 voor de bezoldiging van een amanuensis.

Wat de jaarlijksche uitgaven voor materieel aangaat, deze zullen moeten worden verhoogd met een bedrag van f 1000 ten behoeve van de meerdere jaarlijks terugkeerende kosten voor de op te richten Indische klasse, terwijl de uitgaven voor materieel in eens worden begroot op f 15100. In dit bedrag is begrepen eene som van f 3700 voor de aanschaffing van nieuwe leermiddelen voor plant- en dierkunde, landmeten en veeteelt, terwijl een bedrag van f 11400 zal worden gevorderd voor de inrichting en meubilering van schoollokalen en inrichting der directeurswoning. Voor een en ander is het tegenwoordig gebouw van het internaat bestemd.

Ook afgescheiden van deze nuttige bestemming van dit gebouw zou de Regeering toch het thans aan de Rijkslandbouwschool verbonden internaat niet willen laten voortbestaan. In den loop der tijden heeft deze inrichting niet aan de verwachtingen beantwoord, zoodat voor den cursus 1894/5 slechts een tiental jongelieden daarin huisvesting hebben gezocht.

Eene opheffing dezer instelling zal geen storende gevolgen na zich slepen, ook omdat, blijkens de ondervinding, bij onderscheidene familiën te Wageningen de gelegenheid bestaat voor jongelieden een passend onderkomen te vinden, waarbij ieder uitsluitend met zijne eigene middelen te rade kan gaan.

Gelegen in de onmiddellijke nabijheid van de tot de Rijkslandbouwschool behorende boerderij „Duivendaal” biedt het internaatgebouw eene bij uitnemendheid gunstige gelegenheid en voldoende localiteit, om daarin de gereorganiseerde afdeling A met de voorbereidende en de Indische klasse te vestigen. Uit den aard der zaak zal het gebouw tot schoolgebouw moeten worden ingericht, waarvan de onkosten worden begroot op f 5400. Voegt men hierbij eene som van f 6000 voor het aan te schaffen meubilair, dan erlangt men het reeds bovengenoemd totaal van f 11400.

In het vervolg zal deze afdeling den naam dragen van „Afdeling Landbouwschool”.

De hogere burgerschool met driejarigen cursus en de afdeling B der Rijkslandbouwschool.

De te Wageningen gevestigde hogere burgerschool maakt, zooals bekend is, een onderdeel uit van de Rijkslandbouwschool. Het onderwijs op de afdeling B dier inrichting sluit aan aan het geleerde op genoemde hogere burgerschool. Zij die na volbrachte studie aan elders gevestigde hogere burgerscholen met 3jarigen cursus afdeling B wenschen te bezoeken, zijn verplicht een aanvullingsexamen af te leggen in wiskunde, rechtlijnig teekenen, natuur- en schei- alsmede plant- en dierkunde. Zij die in het bezit zijn van het diploma van met goed gevolg afgelegd eindexamen eener hogere burgerschool met vijfjarigen cursus, kunnen eveneens na het afleggen van een aanvullingsexamen, toegang erlangen tot de tweede klasse der afdeling B.

In de practijk heeft zich het bezwaar doen gevoelen, dat jongelieden met onvoldoende voorbereiding en ongelijke ontwikkeling tot de afdeling B worden toegelaten.

Het verdient, naar het oordeel der Regeering aanbeveling, de aansluiting van de afdeling B, voor zoover betreft de opening van elders opgeleide jongelieden, te verplaatsen naar de hogere burgerschool met vijfjarigen cursus en mitsdien de hoogste inrichting voor landbouwonderwijs ten onzent in dit opzicht op gelijke lijn te plaatsen met de Polytechnische School en de Indische Instelling te Delft.

De hogere burgerschool te Wageningen zal dan in plaats van een driejarigen een vierjarigen cursus erlangen, met dien verstande, dal bij het onderwijs in hoofdzaak het leerplan van de hogere burgerschool met 5jarigen cursus zal worden gevolgd, met weglating alleen van die vakken welke voor de aanstaande bezoekers van de afdeling B van minder belang zijn te achten.

Vermits reeds in de 3de klasse dezer hogere burgerschool het onderwijs op den toekomstigen overgang naar de afdeling B wordt ingericht, is het niet mogelijk zonder aanvullings-

examen tot de vierde klasse hen toe te laten, die elders het onderwijs in de derde klasse eener hogere burgerschool hetzij met driejarigen, hetzij met vijfjarigen cursus hebben gevolgd. Wel kunnen tot de derde klasse der hogere burgerschool te Wageningen zonder examen toegang erlangen zij, die met goed gevolg de tweede klasse eener hogere burgerschool, hetzij met drie-, hetzij met vijfjarigen cursus hebben doorlopen.

In verband met de voorgenomen reorganisatie der afdeling B, zal de hogere burgerschool, evenals de afdeling A, in een afzonderlijk gebouw moeten worden gehuisvest. Het gemeentebestuur van Wageningen verklaarde zich bereid met dit doel een gebouw te stichten en dit aan het Rijk te verhuren voor eene som van f 2500 à f 3000 'sjaars. Dit gebouw zal, wat de localiteit aangaat, ongeveer aan dezelfde eischen moeten voldoen als dat eener hogere burgerschool met vijfjarigen cursus, daar het voornemen bestaat de lessen voor schei- en natuurkunde niet alleen voor de leerlingen der hogere burgerschool, maar ook voor die der afdeling A en der Rijkstuinbouwschool aldaar te doen plaats hebben, hetgeen eene aanmerkelijke besparing van uitgaven voor die afdelingen zal ten gevolge hebben.

Behalve het reeds genoemde bedrag van f 2500 à f 3000 voor de huur van het schoolgebouw als jaarlijks terugkeerende uitgave, zal voor materieel ten behoeve der hogere burgerschool nog eene uitgave worden gevorderd van f 3000 in eens voor de aanschaffing van nieuwe leermiddelen voor natuur-, schei-, plant- en dierkunde. Wat het personeel aangaat, zal een nieuwe leeraar voor het onderwijs in talen en een voor dat in wis- en natuurkunde moeten worden aangesteld, ieder op eene jaarwedde van f 2000. Een gelijk bedrag zal worden gevorderd voor de aanvulling der jaarwedden van de leeraren in het Fransch en in de aardrijkskunde.

Door verplaatsing der aansluiting kan de duur van den cursus der afdeling B met één jaar worden verminderd en derhalve tot twee jaren worden teruggebracht. Voor hen die de hogere burgerschool te Wageningen bezoeken, ten einde daarna op de afdeling B toegang te kunnen erlangen, zal mitsdien de studietijd in zijn geheel niet worden verlengd.

Behalve door het verplaatsen der aansluiting komt het der Regeering wenschelijk voor de inrichting der afdeling B in zooverre te wijzigen, dat aan het onderwijs in den kolonialen landbouw eene ruimere plaats op het onderwijsprogramma worde ingeruimd dan tot dusverre het geval was.

Nadat zij zal zijn gereorganiseerd zal de afdeling B bestaan uit eene afdeling voor Nederlandschen landbouw en uit eene afdeling voor Indischen landbouw, aan welke laatste de cursus voor de opleiding van technische ambtenaren bij het boschwezen in Nederlandsch-Indië zich aansluit. (1)

Het onderwijs op de afdeling voor Nederlandschen landbouw zal in hoofdzaak hetzelfde zijn als dat hetwelk thans in de beide hoogste klassen dier afdeling wordt verstrekt. Het schijnt echter wenschelijk in het vervolg meer uren dan tot dusverre te besteden aan de staathuishoudkunde, de bedrijfsleer en de landhuishoudkunde. Voor het meerdere onderwijs in die vakken zal een bedrag worden gevorderd van f 2500.

De uitbreiding van het onderwijs in den kolonialen landbouw kan inderdaad als een eisch des tijds worden beschouwd.

Ofschoon blijkens de artikelen 19 en 20 der wet op het middelbaar onderwijs en hetgeen dienaangaande werd verhandeld, de Rijkslandbouwschool in de eerste plaats bestemd is om te voorzien in de behoefte aan wetenschappelijk gevormde landbouwkundigen hier te lande, heeft de ervaring bewezen, dat een overgroot deel der leerlingen van de afdeling B het onderwijs aldaar volgt met het doel later eene plaatsing te bekomen op landbouwondernemingen in Nederlandsch-Indië. De wijze evenwel waarop het onderwijs in den kolonialen land- en boschbouw aan de Rijkslandbouwschool tot dusverre is gegeven, maakt dat aanstaande Indische landbouwers aldaar geen speciale opleiding kunnen erlangen in verband met hunne toekomstige bestemming. Reeds tijdens de behandeling van de wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50), regelende het middelbaar onderwijs, werd betoogd, dat het onderwijs in den kolonialen land- en boschbouw, in engeren zin opgevat, geheel onvoldoende moet worden beschouwd voor hen, die de Rijkslandbouwschool bezoeken, met het oog op een lateren werkkring in Indië. Ook van de zijde der Volksvertegenwoordiging is bij herhaling de wensch geuit, dat de noodige maatregelen zouden worden ge-

(1) Vergelikt *Indisch Staatsblad* 1891 n°. 104 en 1892 n°. 132.

troffen om het bovenbedoelde onderwijs meer tot zijn recht te doen komen.

Zal derhalve afdeeling B voortaan twee cursussen omvatten, toch zullen vele lessen voor beide onderdeelen gelijktijdig worden gegeven, waarnevens in afzonderlijke lessen de vakken moeten worden behandeld, die meer in het bijzonder voor aanstaande Nederlandsche of Indische landbouwers van belang zijn te achten, zooals wat laatstgenoemde betreft de kennis der Oost-Indische cultures, de landbouwtechnologie enz., en voor de Nederlandsche landbouwers de bedrijfsleer en de zuivelbereiding.

Wat de financiële gevolgen aangaat, welke de uitbreiding van het onderwijs in den kolonialen land- en boschbouw na zich zal slepen, schijnt het wenschelijk, de volgende opmerkingen vooraf te doen gaan.

Ofschoon uit de geschiedenis der wet op het middelbaar onderwijs blijkt, dat hare bepalingen zich tegen eene uitbreiding, als boven wordt bedoeld, niet verzetten, valt het niet te ontkennen, dat zij daartoe niet verplicht. De voorgenomen oprichting eener Indische afdeeling geschiedt dan ook geenszins ter uitvoering van bovengenoemde wet, doch in het belang der koloniën. Wel moet ingevolge art. 20 der wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50) de koloniale land- en boschbouw worden onderwezen, maar hetgeen voor Indië wordt verlangd en gedeeltelijk reeds gegeven wordt, heeft eene wijdere strekking.

In verband met de voorgeschreven inrichting der school, zoude het mitsdien bedenking ontmoeten, de kosten, welke de oprichting der Indische afdeeling na zich zal slepen, ten laste van het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting te brengen. Zij behooren meer eigenaardig uit de Indisch middelen te worden gekweten, aangezien het hier de behartiging van een koloniaal belang betreft.

Ten einde onderricht te geven in die vakken, welke betrekking hebben op eene speciale opleiding voor den Indischen landbouw, zullen moeten worden aangesteld twee leeraren, wier jaarwedden zijn te bepalen op f 3000. Aangezien alle aanwezige hulpmiddelen der tegenwoordige Rijkslandbouwschool in de eerste plaats ter beschikking blijven van de afdeeling B, zullen voorts ten behoeve der Indische afdeeling eenige boekwerken, platen enz. moeten worden aangekocht. De uitgaven daarvan moeten worden begroot op een bedrag van f 1000 in eens en op f 600 jaarlijks, met inbegrip van de meerdere uitgave voor den Nederlandschen cursus.

De aanstaande Indische landbouwers zullen overigens hunne opleiding genieten te gelijk met hen, die opleiding erlangen als Nederlandsch landbouwkundige, en de afzonderlijke cursussen die zij zullen moeten volgen, bijv. in plantenziekten, geologie, technologie enz. moeten gegeven worden door het reeds aan de Rijkslandbouwschool aanwezige personeel.

Van den op te richten cursus voor den tuinbouw — die hier onder het hoofd „Regeling van het tuinbouwonderwijs” nader wordt omschreven — zal voorts wel is waar in de eerste plaats partij worden getrokken door hen, die zich in het tuinbouwvak willen bekwalen, maar ook aanstaande Indische landbouwers zullen vele lessen in die afdeeling hebben te volgen. Het blijkt mitsdien, dat de aanstaande Nederlandsche en Indische landbouwkundigen nagenoeg gelijk voordeel zullen hebben van de aan de Rijkslandbouwschool aanwezige gebouwen, proefvelden, leermiddelen en onderwijskrachten.

Terwijl het bovenstaande bij de bepaling van het aandeel, dat uit de Indische geldmiddelen in de reorganisatiekosten van de afdeeling B der Rijkslandbouwschool zal zijn bij te dragen, niet uit het oog mag worden verloren, komt het der Regeering tevens billijk voor, de kosten, voortvloeiende uit de bezoldiging van leeraren der Rijkslandbouwschool, die onderwijs geven aan den cursus voor de opleiding van Oost-Indische houtvesters, ten bedrage van f 3500, onder de gewone uitgaven dier school op te nemen. Zooals reeds werd medegedeeld, bestaat het voornemen de afdeeling voor de opleiding van ambtenaren bij het boschwezen in Nederlandsch-Indië te doen aansluiten aan de afdeeling voor den Indischen landbouw. Na afloop van den tweejarigen cursus van laatstgenoemde afdeeling zal een vergelijkend examen worden afgenomen van hen, die als Rijksalumnus voor de bovenbedoelde betrekking wenschen te worden opgeleid. Evenals zulks tot dusverre het geval was, zullen de aanstaande houtvesters in Nederlandsch-Indië hunne theoretische studiën voor het boschwezen te Wageningen kunnen voortzetten, om vervolgens voor hunne practische vorming eenigen tijd in Saksen door te brengen.

Het komt der Regeering wenschelijk voor, te gelijk met de

reorganisatie der Rijkslandbouwschool rekening te houden met de billijke aanspraken, welke velen van de aan die inrichting verbonden leeraren op verhooging hunner wedden kunnen maken. Wanneer deze reorganisatievoorstellen worden aangenomen, zullen in verband met het bovenstaande in de eerste plaats de jaarwedden der leeraren, die thans onderwijs geven aan den voorbereidenden cursus voor de aanstaande technische ambtenaren bij het boschwezen in Nederlandsch-Indië, moeten worden verhoogd met de toelagen welke zij thans van het Departement van Koloniën ontvangen. Maar bovendien schijnt eene verhooging der jaarwedden van meerderen hunner, in verband met het aantal dienstjaren, zoowel als met de speciale studie welke zij voor de door hen te onderwijzen vakken hebben te maken, billijk. Een bedrag van f 7500 wordt voor bedoelde verhoogingen geraamd.

Mede in verband met het bovenstaande, worden de jaarlijks terugkeerende kosten der afdeeling B van de Rijkslandbouwschool nadat zij zal zijn gereorganiseerd begroot op ruim f 70 000. Tot toelichting van dit cijfer zij er op gewezen, dat onder de artikelen 113 en 114 van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor het loopende dienstjaar ten behoeve der Rijkslandbouwschool is toegestaan een bedrag van f 87 455. Trekt men hiervan af de kosten der hogere burgerschool en der afdeeling A, te zamen ongeveer f 37 000, dan blijkt, dat ten behoeve van afdeeling B thans eene uitgave wordt gevorderd van f 50 455. Voegt men bij deze som de reorganisatiekosten der afdeeling B, begroot op f 20 100, dan krijgt men een totaal van f 70 555.

Het overleg met den Minister van Koloniën heeft er toe geleid, dat deze zich bereid heeft verklaard, behoudens goedkeuring der Staten-Generaal, eene vaste jaarlijksche bijdrage te verlenen van f 20 000. Gelijk boven is aangewezen vervallen daarentegen de toelagen ad f 3500, die thans rechtstreeks door het Departement van Koloniën aan leeraren te Wageningen worden betaald en zullen uit de posten voor leermiddelen enkele kleinere uitgaven zijn te bestrijden, welke thans ten laste van dat Departement worden gebracht.

De afdeeling B zal in het vervolg den naam dragen van „Hogere land- en boschbouwschool”.

Regeling van het tuinbouwonderwijs.

Alvorens mede te deelen op welke wijze naar het gevoelen der Regeering het tuinbouwonderwijs ten onzent ware te regelen, om dit aan billijke eischen te doen beantwoorden, zij het vergunnd hier allereerst er op te wijzen — en zulks nochtans met alle waardeering van de moeite en opofferingen die men zich voor het in het leven roepen van bestaande inrichtingen van tuinbouwonderwijs heeft getroost — dat het particulier initiatief er niet in is geslaagd eene voldoende organisatie van het tuinbouwonderwijs hier te lande tot stand te brengen.

Immers, zooals bekend mag worden geacht, heeft de ten vorigen jare opgeheven tuinbouwschool „Amsterdam” te Watergraafsmeer niet beantwoord aan de verwachtingen, die men aanvankelijk omtrent die inrichting koesterde, terwijl de op de terreinen der Maatschappij van Weldadigheid gevestigde Gerard-Adriaan-van-Swieten-tuinbouwschool, die, gesteund door een Rijkssubsidie, zich in een bloeiend bestaan verheugt, slechts ten doel heeft het vormen van ontwikkelde tuinlieden. Nevens deze twee scholen verdienen alleen nog vermelding de cursussen over tuinbouw, gegeven vanwege de Vereeniging tot bevordering van tuin- en landbouw in Maastricht en door de Nederlandsche Maatschappij van tuinbouw- en plantkunde, beide gesteund door Rijkssubsidie.

Naar de meening van de Regeering zal tuinbouwonderwijs zijn te verstrekken op tuinbouwwintercursussen, op tuinbouwwinterscholen, op eene Rijkstuinbouwschool, en op een tweejarigen cursus aansluitende aan de Rijkstuinbouwschool en bestemd voor meer wetenschappelijk onderricht.

Het onderwijs op de tuinbouw cursussen zal zijn in te richten met het oog op de behoeften van kleinere kweekers en van hen, die de warmoezerij uitoefenen. Alvorens aan het getal van zoodanige inrichtingen eene gewenschte uitbreiding kan worden gegeven, zal evenwel vooraf, in de eerste plaats voor de onderwijzers der lagere school, de gelegenheid moeten worden opengesteld degelijke kennis op het gebied van het tuinbouwvak op te doen en in de tweede plaats voor deze de mogelijkheid moeten worden geopend eene akte van bekwaamheid voor lager onderricht in den tuinbouw te verkrijgen. In afwachting zal evenwel,

zoodra zich daartoe geschikte personen aanmelden, kunnen worden overgegaan tot de aanstelling van Rijkstuinbouwleeraren. Genoemde ambtenaren zouden onder meer kunnen worden belast met het houden van voordrachten tot voorlichting van de kweekers en van de telers binnen hun ambtsgebied.

In enkele bepaalde streken, waar op klein bestek een groot aantal kweekers wonen, zullen tuinbouwinterscholen veel nut kunnen stichten, en het ligt dan ook in het voornemen der Regeering te zijner tijd, wanneer geschikt onderwijzend personeel daartoe aanwezig zal zijn, de oprichting van zoodanige scholen in bedoelde streken te bevorderen. Uit den aard der zaak zal hierbij de ter plaatse uitgeoefende tak van tuinbouw op den voorgrond staan.

De Rijkstuinbouwschool zal bestemd zijn voor de aanstaande grootere kweekers, die voor hunne vorming een overzicht van het geheele vak en practische vorming wenschen te erlangen; ook voor hen, die zich in Indië aan de cultures willen wijden. Met deze laatste categorie van jongelieden zal rekening zijn te houden en wel in verband met de opheffing van de tuinbouwschool „Amsterdam”, te Watergraafsmeer, die in den lateren tijd meer en meer werd bezocht door jongelieden, welke het voornemen hadden zich later naar Indië te begeven.

De ondervinding nu heeft geleerd, dat voor vele van de Indische cultures het tuinbouwwak een goeden grondslag legt.

Het komt der Regeering voorts wenschelijk voor, — en zulks ter uitvoering van art. 20 der wet op het middelbaar onderwijs — aan de Rijkstuinbouwschool te doen aansluiten een tweejarigen cursus, waarop een meer wetenschappelijk onderricht in warmoezerij en tuinbouw zal zijn te geven. Bedoelde cursus, die, althans voorloopig ware te vestigen in het gebouw der Rijkslandbouwschool, alwaar daarvoor de noodige ruimte vrij zal komen, zal bestemd zijn voor hen, die later geplaatst wenschen te worden bij het tuinbouwonderwijs, of, met het oog op eenigen anderen werkkring, voortgezet onderwijs noodig hebben.

Het is niet wel mogelijk nu reeds met zekerheid te bepalen, of, en zoo ja, welke leerkrachten behalve het aan de Rijkstuinbouwschool te verbinden personeel ten behoeve van bovengenoemden cursus moeten worden aangesteld. De Regeering acht het evenwel wenschelijk onder de uitgaven ook die op te nemen voor de aanstelling van één nieuwen leeraar, wiens wedde ware te bepalen op f 2500. Wat de uitgaven voor materieel aangaat, deze zullen slechts bestaan in het aanschaffen van eenige boekwerken en platen; de uitgaven daarvoor worden begroot op f 1000 in eens en op f 300 jaarlijks.

De oprichting van dezen cursus, die ook onder den directeur der Rijkstuinbouwschool zal komen te staan, neemt evenwel niet weg, dat het onderwijs op deze laatste inrichting een afgerond geheel blijft vormen en dat men mitsdien in twee jaren eene volledige opleiding voor het tuinbouwwak kan erlangen.

Naar de meening van de Regeering verdient het aanbeveling onmiddellijk over te gaan tot de oprichting der Rijkstuinbouwschool.

Bedoelde school, te Wageningen te vestigen, zal uit een administratief oogpunt met de aldaar bestaande Rijkslandbouwschool één geheel uitmaken. Evenals de gereorganiseerde afdeling A en de Rijks-hoogere burgerschool zal zij nochtans komen te staan onder een afzonderlijken directeur.

Voor de toelating tot de Rijkstuinbouwschool zullen, behalve de minimum leeftijd van vijftien jaar — en zulks met het oog op de noodige geschiktheid voor het verrichten van practische werkzaamheden — dezelfde eischen zijn te stellen als voor de toelating tot de afdeling A (landbouwschool). Zij die het onderwijs op de voorbereidingsklasse van genoemde afdeling tot het einde toe met vrucht hebben gevolgd, zullen zonder examen toegang tot de Rijkstuinbouwschool kunnen erlangen en hetzelfde zal gelden voor hen, die de eerste drie klassen eener hoogere burgerschool hebben doorlopen.

De tweejarige cursus op de Rijkstuinbouwschool zal omvatten de eigenlijke tuinbouwwakken, zooals boomteelt, bloemteelt, vruchtenteelt en groententeelt, tuinbouwarchitectuur, benevens boekhouden en de correspondentie in een paar vreemde talen en de hulpwetenschappen: plantkunde, scheikunde, natuurkunde, dierkunde en geographie.

Nevens de school zullen worden vereischt een goed ingerichte schooltuin van ongeveer 4 H.A. met de noodige kassen, bakken, enz., benevens een pomologische tuin.

Zij die de Rijkstuinbouwschool hebben afgevoerd, zullen zonder examen toegang kunnen erlangen tot de Indische klasse verbonden aan de afdeling A (landbouwschool) en tot den tweejarigen cursus voor meer wetenschappelijk tuinbouwonderricht.

Wat de kosten aangaat, artikel 117 van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor het loopende dienstjaar biedt de gelegenheid om, zooals ook thans reeds ten behoeve van enkelen geschiedt, aan meerdere tuinbouwinterscholen Rijkssubsidiën te verleenen. Op dien reeds ingeslagen weg ware mitsdien voort te gaan.

Aan Rijkstuinbouwleeraren, die evenals Rijkslandbouwleeraren de landbouwwinterscholen, aan het hoofd der tuinbouwwinterscholen zullen komen te staan, zullen jaarwedden toe te kennen zijn van f 2000. Bovendien zullen aan laatstgenoemde inrichtingen andere onderwijzers onderricht geven, voor wier toelagen een bedrag van f 600 voldoende zal zijn. De kosten van inrichting dier tuinbouwwinterscholen worden voorts begroot op f 1000, terwijl de aanschaffing van leermiddelen in eens eene uitgave zal vorderen van f 700. De jaarlijksche uitgaven voor verwarming, verlichting enz. zullen f 500 bedragen. Bij het bovenstaande is er dan op gerekend dat, evenals bij de landbouwwinterscholen, de gemeente, waar de school zal worden gevestigd, kosteloos de daarvoor noodige localiteit beschikbaar stelt.

De kosten der Rijkstuinbouwschool worden voor het personeel begroot op f 9500. Aan de school zullen moeten worden verbonden drie leeraren op jaarwedden van f 2500, f 2500 en f 2000, twee vaste tuinlieden (chefs de culture) op bezoldigingen ieder van f 700, benevens een amanuensis-conciërge, wiens wedde ware te bepalen op f 600. Aan den directeur als zoodanig ware voorts eene extra vergoeding toe te kennen van f 500.

Wat de kosten voor materieel aangaat, zij het volgende aangegeekend.

Het is den ondergeteekende gebleken, dat voor den aankoop van terrein te Wageningen ten behoeve der Rijkstuinbouwschool gevorderd zal worden een bedrag van f 33 531, in welke som door het bestuur der genoemde gemeente eene bijdrage zal worden verleend van f 10 000.

De kosten van het gebouw der Rijkstuinbouwschool en daarbij behorende woning voor den directeur, worden begroot op f 34 320, bij welk bedrag zal zijn te voegen eene som van f 5800 voor de aanschaffing van het noodige meubilair en een bedrag van f 5680 voor het aanbrengen van gas-, water- en schelgeleidingen en voor het houden van het noodige toezicht. De inrichting en afsluiting van het terrein, het maken van plantenkassen en bakken, de aankoop van plantsoen en de bemesting zal volgens voorloopige raming eene uitgave eischen van f 15 000, terwijl de aanschaffing van leermiddelen eene som van f 3000 zal vorderen. De jaarlijksche kosten voor verwarming, voor den aankoop van mest, voor arbeidsloon en voor het onderhoud en de aanvulling der leermiddelen worden ten slotte begroot op f 3000.

Vereeniging der inrichtingen voor land- en tuinbouwonderwijs te Wageningen.

De Regeering meent ten slotte de aandacht te mogen vestigen op het onmiskenbaar voordeel, dat naar hare meening gelegen is in de door haar voorgestelde concentratie, in de eenheid der scholen voor land- en tuinbouwonderwijs als onderdeelen van ééne inrichting. Allereerst verdient deze concentratie uit een financieel oogpunt aanbeveling als leidende tot eene niet onaanzienlijke besparing van uitgaven; zooals toch boven werd medegedeeld, zullen de hoogere burgerschool, de landbouwschool en de tuinbouwschool bij het onderricht in scheikunde en natuurkunde van dezelfde hulpmiddelen bij het onderwijs kunnen gebruik maken, terwijl, wat het personeel aangaat, leeraren aan de eene afdeling werkzaam, tevens met het onderwijs aan eene andere afdeling zullen kunnen worden belast. De Regeering verwacht voorts, dat het samenzijn van de leeraren in de verschillende landbouwkundige vakken op ééne plaats voor deze zelf zoowel als voor hun onderwijs goede vruchten zal dragen, terwijl het ten slotte niet te ontkennen valt, dat door de voorgestelde regeling de jongelieden, die te Wageningen zullen worden opgeleid, in de gelegenheid zullen zijn van alle onderdeelen van het land- en tuinbouwwak kennis te nemen. Alle vormen van bodemcultuur zijn zoo nauw verwant, dat de leerlingen van elke afdeling uif den aard der zaak ook moeten worden opgewekt in het aan andere afdelingen onderwezene belang te stellen.

De gereorganiseerde school te Wageningen zal den algemeenen naam behouden van Rijkslandbouwschool, waarvan de verschil-

lende afdeelingen, zooals uit het bovenstaande blijkt, genoemd zullen worden: *a.* Landbouwschool; *b.* Tuinbouwschool; *c.* Hoogere burgerschool; *d.* Hoogere land- en boschbouwschool. Wat het bestuur aangaat, ligt het in de bedoeling, dit onder toezicht van den inspecteur van het middelbaar onderwijs, belast met het toezicht op de landbouwscholen, op te dragen aan een college, bestaande uit den directeur der Hoogere land- en boschbouwschool, aan wien de titel van hoofddirecteur zal worden gegeven, en de directeurs der afdeelingen Landbouwschool, Hoogere burgerschool en Rijkstuinbouwschool, van welk college de directeur (hoofddirecteur) der afdeeling Hoogere land- en boschbouwschool als voorzitter met de voorbereiding en de uitvoering der besluiten van algemeenen aard en met het dagelijksch toezicht op de geheele inrichting en verzamelingen, voor zoover die ten behoeve van meerdere afdeelingen moeten dienen, zal moeten worden belast.

Nog zij hier medegedeeld, dat naar het gevoelen der Regering, ten behoeve van de reorganisatie van de Rijkslandbouwschool en van de regeling van het tuinbouwonderwijs eene herziening der wet op het middelbaar onderwijs niet wordt vereischt. Nog daargelaten, dat eene herziening met voormeld doel tot veel omslag en vertraging aanleiding zoude geven, schijnt het ook niet noodzakelijk dezen weg in te slaan, omdat de reorganisatie van de school te Wageningen en de regeling van het tuinbouwonderwijs, zooals die boven is uiteengezet, terwijl zij enkele onderdeelen tot zelfstandige ontwikkeling brengt, zich niettemin aansluit aan de inrichting der Rijkslandbouwschool, zooals deze is neergelegd in de wet van 2 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 50).

Het wetsontwerp.

Ten behoeve der reorganisatie van de Rijkslandbouwschool en der op te richten Rijkstuinbouwschool wordt voor personeel bij art. 113 van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor het loopende dienstjaar een bedrag van f 1000 uitgetrokken. De uitgaven voor materieel worden voor het loopende jaar begroot op

f 85 931, in welke som is begrepen f 5400 voor de verbouwing van het internaat, f 40 000 voor de op te richten Rijkstuinbouwschool zonder de kosten van meubelen, f 33 531 voor den aankoop van het terrein waarop de Rijkstuinbouwschool zal worden opgericht, en f 7000 als eerste termijn voor de inrichting van dat terrein. In verband daarmede is art. 114 van dat hoofdstuk dier begroting verhoogd met voornoemd bedrag van f 85 931.

Zooals reeds werd medegedeeld, wordt eene verhooging van art. 117 van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor het loopende dienstjaar, ten einde daaruit subsidiën te kunnen verleen ten behoeve van tuinbouwwintercursussen, thans niet vereischt.

Artikel 118 wordt voorts verhoogd met f 1970, in welk bedrag is begrepen f 1700 tot bestrijding der kosten van inrichting eener tuinbouwwinterschool en voor het aanschaffen van leermiddelen, benevens f 150 voor de bezoldiging van onderwijzend personeel en f 120 voor materiele behoeften. Daarbij is aangenomen, dat eene tuinbouwwinterschool met 1 October van het loopende jaar kan worden geopend.

Van artikel 119 wordt de omschrijving veranderd, ten einde uit dat artikel ook de jaarwedden te kunnen kwijten van Rijkstuinbouwleeraren. Zooals werd medegedeeld, zal de Rijkstuinbouwleeraar als directeur der Rijkstuinbouwwinterschool optreden. In verband met de eventueele opening eener zoodanige school op 1 October e. k. — in welk geval de aanstelling van den leeraar met 1 September bevorens zoude moeten geschieden — wordt voor de wedde van een zoodanigen ambtenaar een bedrag van f 667 uitgetrokken en het artikel mitsdien daarmede verhoogd.

Aangezien de voorgenomen uitgaven niet de afdeeling B der Rijkslandbouwschool betreffen, wordt over het loopende jaar ten behoeve dezer inrichting geene bijdrage uit de Indische geldmiddelen gevorderd.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
VAN HOUTEN.

